

О. В. Стрільчукаспірант лабораторії психології масової комунікації та медіаосвіти
Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України

ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ РОЗРОБКИ АВТОРСЬКОГО ОПИТУВАЛЬНИКА «ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКУЛЬТУРИ»

Стаття присвячена опису та обґрунтуванню процедури розроблення авторського опитувальника дослідження соціально-психологічних механізмів формування медіакультури підлітків із інтернет-захопленості. Окреслено проблематику вивчення медіакультури, перелічено основні методи діагностики медіакультури та медіаграмотності. Роз'яснено ключову дослідницьку мету необхідності розроблення такого типу методичного інструментарію. В публікації описано послідовні етапи розроблення опитувальника, який включає такі кроки, як: 1) теоретичний аналіз методик і концептуальних підходів, де досліджується дія виділених нами соціально-психологічних механізмів, 2) відбір критеріїв прийнятних для дослідження соціально-психологічних механізмів формування інтернет-медіакультури, 3) добір лексичних одиниць для конструювання тверджень авторського опитувальника на основі обраних критеріїв. Обґрунтовано процедуру теоретичної валідності інструментарію, роз'яснено його практичну ефективність. Описано концептуальну модель складників медіакультури та груп соціально-психологічних механізмів, що забезпечують її функціонування. Із використанням методу фокус груп емпірично виділено індикатори, на основі аналізу яких виявлено групи механізмів формування інтернет-медіакультури підлітка. Представлено перелік продуктивних груп механізмів, які вказують на високий рівень розвитку медіакультури та означаються нами як виявлені змінні. До їхнього числа було віднесено такі механізми, як рефлексія, критичне сприйняття, автономізація. Групу механізмів непродуктивного спрямування, які вказують на низький рівень медіакультури підлітка та означаються нами як запропоновані змінні, склали рефлексорність (автоматизм), імпульсивність, зараження, навіювання, наслідування, мережева ідентифікація, мережева інтеріоризація. Здійснено детальний опис операціоналізації змінних, який передбачає підбір адекватних лексичних одиниць на основі аналогії з існуючими методами діагностики та теоретичними дослідницькими концепціями. Подано процедуру апробації опитувальника, яка пройшла за участі 103 учнів однієї із ЗОШ м. Києва віком 11–15 років. Описано результати факторного аналізу та надано характеристики 11 утвореним факторам. Здійснено перевірку внутрішньої та ретестової надійності опитувальника. Наведено повний перелік тверджень опитувальника відповідно до закладених у діагностичному інструменті шкал.

Ключові слова: соціально-психологічні механізми формування, методи діагностики, авторський опитувальник, індикатори, валідність дослідження.

Постановка проблеми. Проблема дослідження медіакультури налічує тривалу історію та характеризується різноманітними теоріями, зокрема такими, як: культурологічна, естетична, практична, ідеологічна тощо. Однією з найбільш ефективних теорій формування медіакультури особистості в умовах українського суспільства прийнято вважати теорію розвитку критичного мислення Л. Мастермана. Більшість теорій дослідження медіакультури, медіаосвіти та медіаграмотності орієнтована на вимірювання якісних аспектів медіакультури. В центрі запропонованого нами дослідження є медіакультура підлітка, захопленого Інтернетом, для якого інтернет-середовище не лише відіграє роль альтернативного джерела соціалізації, але й набуло надціннісного

значення. Це, у свою чергу, призводить до зниження орієнтації такого підлітка в інформаційному просторі та становлення низького рівня медіакультури, який не сприяє гармонійному формуванню молоді особистості. Все це зумовлює необхідність поряд із продуктивними механізмами вивчати дію непродуктивних механізмів, що супроводжують соціально-психологічну взаємодію інтернет-захопленого підлітка з мережею в процесі стихійного формування його інтернет-медіакультури.

Наявні сьогодні методики вимірювання медіакультури (А.В. Федоров, Н.Б. Череповська, Л.А. Найдьонова) опосередковані процесом сприйняття інформації, що передбачає оцінку якості роботи підлітка та способів когнітивної обробки медіаконтенту, знання історії та теорії

медіа. Об'єктом дослідження виступають переважно традиційні форми медіа та частково інтернет-простір.

Мета статті – представлення і обґрунтування опитувальника «Соціально-психологічні механізми формування медіакультури підлітка з інтернет-захопленістю».

Специфіка розроблення опитувальника полягала у прикладному контексті його застосування. Основним завданням виступало дослідження особливостей реалізації соціально-психологічних механізмів формування медіакультури інтернет-захопленого підлітка з метою розроблення експериментальної програми. Відповідно до цього вивчення дії механізмів відбувалося у взаємозв'язку з діагностикою ступеня захопленості підлітка Інтернетом, проведеною раніше.

Обґрунтування валідності методики. Відсутність необхідного інструментарію авторського опитувальника діагностики потребувала процедури детального обґрунтування теоретичної валідності. Роз'яснення процедури відбору досліджуваних змінних та їхньої подальшої операціоналізації відбувалося згідно з вимогами до розроблення методик шляхом виділення індикаторів, які фіксують прояви досліджуваних нами якостей [2, с. 81; 3, с. 27]. Практичну ефективність запропонованого опитувальника планується довести виявленням статично значимих зв'язків результатів діагностики з величиною досліджуваного нами показника (рівень інтернет-захопленості підлітків), а потім побудувати на цьому зв'язку концепцію психологічного втручання (програма формування медіакультури підлітків з інтернет-захопленістю) [3, с. 140]. Аналіз останніх досліджень проблеми медіакультури особистості дав змогу виділити такі основні критерії її діагностики, як критичне та аналітичне сприйняття, рефлексивність, творче сприйняття медіа, автономність позиції стосовно медіаконтенту [10; 14]. Ми можемо означити їх як виявлені змінні з вимірювання психологічних механізмів формування медіакультури та включити в розроблення авторського опитувальника.

Отже, процедура розроблення опитувальника дослідження механізмів формування медіакультури передбачала такі завдання:

1) Теоретичний аналіз методик і концептуальних підходів, де досліджується дія виділених нами соціально-психологічних механізмів.

2) Відбір критеріїв/Ю прийнятних для дослідження соціально-психологічних механізмів формування інтернет-медіакультури.

3) Добір лексичних одиниць для конструювання тверджень авторського опитувальника на основі обраних критеріїв.

4) Формування структури опитувальника

Для виокремлення соціально-психологічних механізмів формування медіакультури підлітка,

захопленого Інтернетом, ми вдалися до таких кроків:

– теоретичний аналіз поняття інтернет-медіакультури, його подальше розгалуження на окремі складники, функціонування яких забезпечується низкою соціально-психологічних механізмів;

– емпірична перевірка, які з виділених соціально-психологічних механізмів беруть участь у становленні та формуванні медіакультури підлітка.

Згідно із запропонованою нами моделлю дослідження ми розділяємо медіакультуру підлітка на стихійну та сформовану, а механізми, які беруть участь в її становленні та формуванні, на дві групи: продуктивного та непродуктивного спрямування. Однією з основних гіпотез нашого дослідження є те, що ступінь активізації непродуктивних механізмів медіакультури зростає з рівнем інтернет-захопленості. Фінальною метою дослідження є окреслення напрямів розроблення програми медіакультури, яка базуватиметься не лише на принципах розвитку конструктивного аспекту взаємодії з Інтернетом, але й виявлення деструктивного.

Проведений аналіз феномена медіакультури дав змогу зробити висновок, що дослідження сучасної медіакультури в Інтернеті перестає бути вивченням лише особливостей споживання інформації індивідом, а охоплює комплекс соціально-психологічних зв'язків віртуального середовища, які безпосереднім чином впливають на її засвоєння та подальше поширення.

Послугуючись наданим нами раніше визначенням медіакультури, ми розділяємо її на такі складники: сприйняття, взаємодія соціалізація. Вступаючи в соціально-психологічну взаємодію з інтернет-середовищем, підліток сприймає контент, засвоює його в певний спосіб і в певному вигляді та здійснює обмін культурними одиницями з іншими учасниками мережі.

Методом подальшого розгалуження було виділено групи механізмів, які забезпечують функціонування перелічених процесів. Схематично застосовуваний нами алгоритм можна зобразити так (рис. 1).

Основною метою нашого дослідження є виявити, які соціально-психологічні механізми беруть участь у формуванні та становленні медіакультури підлітка та яким чином вони впливають на її характер та якість в інтернет-середовищі. Із запропонованого переліку необхідно виділити ті, які максимально відображають процес становлення та формування медіакультури та не дублюють функції одне одного.

Спираючись на методи якісного дослідження, ми провели три фокус-групи чисельністю 10–15 осіб кожна, вік двох груп учасників становив 12–14 років, третьої – 15–16. Протоколи

Інтернет-медіакультура		
сприйняття	взаємодія	соціалізація
Механізми соціальної перцепції: <i>Рефлексія</i> <i>Рефлекторність</i> <i>Емпатія</i> <i>Казуальна атрибуція</i>	Механізми соціально-психологічної взаємодії: <i>ігнорування</i> <i>маніпуляція</i> <i>типологізація</i> <i>стереотипізація</i> <i>психічна регуляція</i> <i>навіювання</i> <i>зараження</i> <i>автономізація</i>	Механізми засвоєння соціального досвіду: <i>Інтеріоризація</i> <i>Ідентифікація</i>

Рис. 1. Групи механізмів, які забезпечують функціонування перелічених процесів

отриманих даних із фокус-групи були проаналізовані із застосуванням методу контент-аналізу на предмет найпопулярніших серед підлітків видів інтернет-діяльності (визначення семантичного поля) та особливостей діяльності підлітків в його межах для виявлення індикаторів соціально-психологічних механізмів, що супроводжують таку діяльність. В результаті аналізу даних ми отримали наступний перелік індикаторів: дивлюся багато відео, підписуюся на канали, слідкую за друзями в Інтернеті, популярними особами (блогерами, зірками шоу-бізнесу), повторюю чийсь поведінку, підхоплюю популярні тенденції, коригую фото, розміщую багато фото, сприймаю, аналізую, просто читаю, висловлюю свою думку, граю в ігри, довіряю певним джерелам, маю на все свою думку, здійснюю покупки, пишу коментарі, вступаю в суперечки, захоплююся (зірками, блогерами), ставлюся байдуже, розділяю погляди, приєднуюся до думки інших, інколи займаюся цькуванням. Застосовуючи аналітичний підхід, ми виокремили такі групи механізмів, що супроводжують дію цих індикаторів. Перша група містила виявленні змінні та ідентифікувалась як «продуктивні механізми»: рефлексія, критичне сприйняття, автономізація¹. Друга група відображала запропоновані змінні та визначалась як «непродуктивні механізми»: рефлекторність (автоматизм), зараження, навіювання, наслідування, імпульсивність стереотипізація, ідентифікація та інтеріоризація.

¹ Важливо зауважити, що обрані нами механізми за своєю суттю мають більш психологічний характер, але в умовах взаємодії набувають соціально-психологічного змісту.

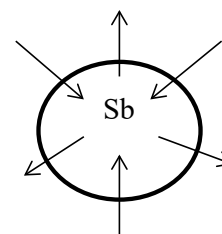
Процедура конструювання авторського опитувальника на дослідження соціально-психологічних механізмів формування медіакультури підлітків, захоплених Інтернетом.

Як уже було зазначено раніше, використання методик із дослідження медіаграмотності не охоплює широкий спектр культурних соціально-психологічних особливостей, зумовлених взаємодією підлітка з інтернет-середовищем і не дасть нам змоги дослідити непродуктивний складник становлення медіакультури такого підлітка.

Якщо зробити загальну класифікацію психодіагностичних методик, то їх умовно можна розділити на психологічні, які досліджують особистість та її якості, та соціально-психологічні, що досліджують особливості міжособистісної та міжгрупової взаємодії індивідів.

Діагностика особистості

Психологічні якості

Діагностика міжособистісних відносин

Міжособистісна взаємодія

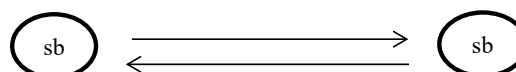

Рис. 2. Особливості традиційних методів діагностики

Коли мова йде про формування медіакультури в інтернет-середовищі, найважливішим аспектом виступає те, що особистість (підліток) взаємодіє не із сукупністю реальних об'єктів і суб'єктів, а з формами їхньої інтерпретації. У цьому випадку вивчення соціально-психологічних механізмів набуває іншого значення. Численні дослідження особливостей Інтернету свідчать про суттєві відмінності між соціально-психологічною діяльністю особистості та її віртуальною активністю. Особливо, коли мова йде про мережеву ідентичність (Янг, Лучінкіна, Войскунський, Жичкіна, Девіс). Соціально-психологічна активність підлітка спрямована не на інших суб'єктів взаємодії, а на інтернет-середовище як посередника між ними. Відповідно до цього ми не можемо дослідити дію вказаних механізмів класичними методами, спрямованими на психодіагностику міжособистісної взаємодії, які передбачають також оцінку об'єктивних емоцій і психофізіологічних аспектів взаємодії.

Вище було проаналізовано особливості взаємодії підлітка із семантичним полем мережі для виокремлення соціально-психологічних механізмів, які забезпечують таку взаємодію та безпосередньо беруть участь у формуванні медіакультури підлітка, захопленого Інтернетом. Перед нами стояло завдання добору відповідних емпіричних індикаторів на рівні якісних критеріїв дослідження, які би відображали виділені нами змінні. З метою операціоналізації запропонованих змінних нами був здійснений теоретико-методологічний аналіз методів діагностики та теоретичних концепцій дослідження виділених нами соціально-психологічних механізмів.

З огляду на те, що ми досліджуємо непряму соціально-психологічну взаємодію суб'єктів та об'єктів дослідження, в процесі конструювання опитувальника не завжди була можливість запозичення прямих тверджень. З огляду на це найбільш прийнятним методом послужив відбір, до яких добиралися лексичні одиниці, придатні для формулювання нових тверджень.

Таблиця 1

Алгоритм формулювання тверджень опитувальника

Перелік виявлених соціально-психологічних механізмів	Досліджувані методики	Добір критеріїв для дослідження соціально-психологічних механізмів формування інтернет медіакультури	Лексичні одиниці-індикатори для формування тверджень авторського опитувальника
Рефлексивне сприйняття	Методика діагностики рефлексивності А.В. Карпова [7]. Методика рівня вираженості і спрямованості рефлексії М. Гранта [там само]	Довго обдумувати, подумки планувати, подумки повертатись до, ставати на місце іншого, уявляти кінцеву ціль, змальовувати в деталях, подумки продовжувати, розмірковувати, дослуховуватись, контролювати, бути схильним до самоаналізу	Завжди обдумую для чого, Я помічаю, неодноразово замислююсь, розумію, доводиться думати над, я відстежую
Рефлекторне сприйняття		Висловлювати перше, що прийшло в голову, рідко задумуватись, вчиняти не задумуючись, не цікавитись думкою інших	Для мене немає значення, не важливо, що, нікому не цікаво, довіряю усьому, ніколи не замислююсь, не бачу необхідності аналізувати
Критичне сприйняття	Тест на оцінку критичного мислення Ю.Ф. Гущина [4]. Оцінка критичного мислення Вотсона-Глейзера [15]. Адаптований тест критичного мислення Л. Старки [1].	Аналізувати, оцінювати, інтерпретувати, робити висновки, пояснювати	Різноманітність думок заважає виділити істинну, піддаю критиці, звертаюся до різних джерел, піддаю сумніву, лише ті, кому довіряю, оцінюю безпеки, розрізняю неправдиві повідомлення
Автономізація	Діагностика перцептивно-інтерактивної компетентності (модифікація Н.П. Фетіскіна), шкала соціальна автономність, соціальна адаптивність [12] Аналіз теорій соціально-психологічної взаємодії та соціально-психологічного впливу (Андреєва, В.В. Москаленко, Орбан-Лембрик, Н. Геген тощо)	Дотримуватись власної думки, бути незалежним у поглядах, покладатись на власні переконання	Не піддаюся на чужі заклики, байдужа популярність блогерів, користуюсь лише через необхідність, я не згоден, я переконаний, що (...)
Наслідкування (імітація)		Наслідувати, уподібнюватись, повторювати	Наслідувати когось, слідувати за тим, що популярне
зараження		Азарт, підхоплювати, емоційно реагувати	Роблю щось, коли роблять усі
Навіювання		Пасивно засвоювати, некритично сприймати	Як лексичні одиниці індикаторами сугестії виступають індикатори рефлекторного сприйняття
Імпульсивність	Оцінка вольових якостей підлітка [11 с. 280]	Діяти під впливом певного настрою, легко захоплюватись	Регулярно оновлюю, додаю всіх до друзів, роблю необхідні вчинки в мережі
Керованість (регуляція)		Завжди доводити до кінця	Розумію, як важко відстежити час в Інтернеті

Перелік виявлених соціально-психологічних механізмів	Досліджувані методики	Добір критеріїв для дослідження соціально-психологічних механізмів формування інтернет-медіакультури	Лексичні одиниці-індикатори для формування тверджень авторського опитувальника
Інтеріоризація	Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості (Фетіскін, Козлов, Мануйлов) [12] Діагностичний аналіз інтернет-діяльності школярів для виділення ключових інтернет-цінностей, популярних серед сучасних підлітків	Запропонована класифікація «інтернет-цінностей», відібраних на базі теоретично-методологічного аналізу: Популярність Комерційний успіх Загальне визнання Домінування над кимось Зовнішня самопрезентація Індиферентність (байдужість) Легкість досягнень	Інтернет як середовище реалізації, можливість «презентувати» себе, бажання самоствердитись ображаючи (цькуючи когось), провокативна поведінка, можливість змусити захоплюватись собою, перспектива досягнення швидкого успіху
Мережева ідентифікація	Аналіз теоретичних досліджень формування соціальної. феномен пред'являючої ідентичності (Р. Фогельсон) та політики ідентичності (І. Гофман) [13, с. 56; 5] Аналіз досліджень формування ідентичності в інтернет-просторі Іванків, Лучинкіна [6; 8]	Ототожнювати себе з кимось (чимось), самовизначитися щодо чогось (до іншого), усвідомлювати належність, самопозначуватись у певному середовищі	Асоціюю себе з кимось, відчуваю захоплення кимось, надаю перевагу певному середовищу перебування

В результаті було сформовано опитувальник, який містив 68 оцінних тверджень за п'ятибальною шкалою Ліккерта. Розроблений текст опитувальника пройшов апробацію на 103 учнях ЗОШ м. Києва віком 11–15 років.

Здійснений на основі отриманих результатів факторний аналіз методом аналізу головних компонентів і за допомогою Варімакс обертання із нормалізацією Кайзера виявив 11 факторів, на яких випало 54,7 % дисперсії (коефіцієнти КМО = 632, Барлета = 000). Число утворених факторів можна пояснити значною кількістю змінних, що мали бути вимірні в процесі дослідження.

Перший фактор «наслідування, зараження, імпульсивність» (10,83) об'єднав ознаки швидкості та регулярності реакції підлітків на стимули мережі, підхоплення та наслідування популярних тенденцій та інших користувачів в Інтернеті.

Другий фактор «мережева інтеріоризація» (7,47) описує те, яким чином в оцінках підлітків відображається інтернет-середовище як джерело задоволення їхніх потреб і рівня домагань.

Третій фактор «автономізація» (6,43) утворили твердження, які описують можливість підлітка зайняти альтернативну позицію щодо масових соціальних тенденцій.

Четвертий фактор «рефлексивне сприйняття» (5,22) відображає здатність до спостереження і рефлексивної оцінки власної ролі в інтернет-просторі, можливості оцінювати характер та мету прихованих медіавпливів.

П'ятий фактор «мережева ідентифікація» (4,60) утворюють ознаки, які описують мережеві образи та мережеве середовище, з якими себе ототожнює підліток.

У шостий фактор «критичне сприйняття» (3,98%) об'єдналися твердження, які відображають здатність підлітка критично сприймати та аналізувати медіаконтент.

Сьомий фактор «прогностична рефлексія» (3,68%) вказує на здатність до прогностичної оцінки майбутніх наслідків від власних дій в Інтернеті.

Твердження, які інтерпретуються нами як спосіб автоматичного сприйняття медіаконтенту, об'єдналися у восьмий (3,39%) та дев'ятий (3,24%) фактори – «рефлекторне сприйняття»

Десятий фактор (3,02%) – «зараження» – відображає здатність підхоплювати та реагувати на певні форми поведінки в Інтернеті.

Одинадцятий фактор «соціальна рефлексія» (2,80%) утворили твердження про можливість підлітків відображати мотиви інших учасників мережі.

Отже, в остаточному варіанті опитувальник об'єднав у собі 9 шкал і містив 57 тверджень (табл. 2):

Ключ до опрацювання опитувальника. Результати діагностики запропонованим нами методом оцінюються на предмет утворення прямих кореляційних зв'язків між зростанням рівня захопленості та ступеня активізації непродуктивних механізмів становлення медіакультури підлітка.

Перевірка методики на внутрішню надійність. Для цієї перевірки використовувався статистичний метод опрацювання даних – «метод альфа Кронбаха». Показник « α » – ступінь відображення тими самими показниками різних характеристик. Чим більш наближеним є показник « α » до одиниці, тим більш надійною є методика чи окрема її шкала. Статистичний аналіз показав, що загальний показник Альфа становить 0,8, що вказує на високий рівень внутрішньої надійності.

Таблиця 2

Шкала	Твердження опитувальника
1. Рефлексивне сприйняття	<p>2. Я завжди обдумую, для чого я розміщую фото, пости та відео в Інтернеті.</p> <p>12. Я помічаю, як шукаючи якийсь товар в Інтернеті, мені пропонують його рекламу на всіх сторінках.</p> <p>18. Я неодноразово замислювався, що все в Інтернеті побудовано так, щоб максимально залучити користувача.</p> <p>20. Я розумію, чому одні відео на YouTube популярніші за інші.</p> <p>26. Я неодноразово замислювався, завдяки чому найвідоміші блогери стали такими популярними.</p> <p>30. Мені доводилось думати над тим, чи вплине на мене у майбутньому надмірна захопленість відеоіграми.</p> <p>40. Я помічаю, як Youtube формує відеоряд за моїми вподобаннями.</p> <p>43. Я довго обдумую наперед, чи варто мені щось розміщувати чи писати в Інтернеті.</p> <p>45. Я завжди розумію, яку мету переслідують ті, хто створює інформацію.</p> <p>52. Я помічаю, як усе більше залишаю особистої інформації про себе в Інтернеті.</p> <p>58. Я завжди розумію, з якою метою я звертаюсь до інформації в Інтернеті (дивлюсь певні відео, читаю інформацію, спілкуюсь).</p> <p>65. Я завжди розумію, яку мету переслідують ті, хто створює інформацію.</p>
2. Критичне сприйняття	<p>10. Через різноманітність думок в Інтернеті мені важко виділити істинну.</p> <p>16. Більшість повідомлень у Мережі я стараюсь сприймати критично.</p> <p>48. Я звертаюсь до різних джерел, щоб перевірити отриману інформацію.</p> <p>54. Я сумніваюсь у достовірності деяких фактів в Інтернеті.</p> <p>60. Я додаю до своїх друзів лише тих, кого знаю або тих, кому довіряю.</p> <p>61. Потрапити на відео, яке знімають мої однолітки, мені видається небезпечним.</p> <p>62. Мені часто вдається розрізнати неправдиві повідомлення.</p>
3. Рефлекторне сприйняття	<p>13. Для мене взагалі немає значення, правдива це інформація чи «фейк», від цього все одно нічого не зміниться.</p> <p>19. Неважливо, що люди говорять в Інтернеті, важливо, що є можливість висловити свою думку.</p> <p>21. Інформація, залишена про себе в Інтернеті, насправді нікого не цікавить.</p> <p>22. Я довіряю всій інформації в Інтернеті.</p> <p>24. Я ніколи не замислювався, чому я надаю перевагу тим чи іншим відео на YouTube, мені просто цікаво і все.</p> <p>39. Для підвищення рейтингу власної сторінки варто додавати до своїх друзів усіх, хто надсилає запит.</p> <p>46. Навіщо відшукувати правду серед купи «інформаційного сміття», краще не вірити всьому і одразу.</p> <p>63. На мою думку, немає необхідності постійно аналізувати знайдену в Інтернеті інформацію, я просто щось читаю і дивлюсь для власного задоволення.</p>
4. Автономізація	<p>4. Мені абсолютно байдуже до популярних блогерів, без Інтернету вони нічого не варті.</p> <p>29. Мені багато в чому не подобається сучасне інтернет-суспільство.</p> <p>35. Комп'ютерні ігри – це штучно створений світ, який не несе жодної цінності.</p> <p>50. Мене дратують заклики в соціальних мережах постійно щось писати чи оновлювати інформацію про себе.</p> <p>59. Я зареєструвався (-лась) в соціальних мережах вимушено, лише через необхідність спілкуватись з однолітками.</p> <p>66. Мені здається, що соціальні мережі та інтернет-сервіси створені лише для того, щоб маніпулювати людьми.</p>
5. Імпульсивність	<p>6. Я регулярно оновлюю свій статус у соціальних мережах.</p> <p>7. Я часто робив в Інтернеті необдумані покупки.</p> <p>15. Я б частіше робив в Інтернеті покупки, якби в мене було більше фінансових можливостей.</p> <p>32. Для мене важливо якомога найшвидше розмістити інформацію в Інтернеті.</p>
6. Наслідкування	<p>9. Я вважаю, щоби бути успішним серед однолітків, необхідно когось наслідувати в Інтернеті.</p> <p>23. Я не розміщую свої фото в мережі, попередньо не застосувавши «фільтрів».</p> <p>64. Для збільшення популярності власного блогу інколи варто йти на екстремальні вчинки.</p> <p>67. Я завжди переглядаю найпопулярніші в Інтернеті відео.</p>
7. Зараження	<p>8. Я прагну, щоб у моєї сторінки в соціальних мережах було найбільше «фоловерів» серед однолітків.</p> <p>11. Я підписаний на велику кількість інтернет-блогів (або YouTube-каналів).</p> <p>28. Мені доводилось брати участь у різноманітних «челенджах».</p>
8. Інтеріоризація	<p>1. Для мене Інтернет – це те середовище, де я можу реалізуватись краще, ніж у реальному житті.</p> <p>42. Соціальні мережі дають змогу справити яскраве враження про себе, і я користуюсь цією можливістю.</p> <p>44. Інколи корисно займатись інтернет-цькуванням для підвищення самооцінки.</p> <p>51. Немає нічого поганого в тому, щоб займатися тролінгом в Інтернеті, це принаймні кумедно.</p> <p>53. Я часто роблю селфі та викладаю його в Мережу, бо мені приємно, що мною захоплюються інші.</p> <p>56. Я думаю, що завдяки Інтернету отримати все і одразу значно простіше, ніж це було раніше.</p>
9. Ідентифікація	<p>14. Інколи я думаю, що краще бути героєм комп'ютерної гри, ніж тим, ким я є насправді.</p> <p>17. В мене є персонажі з Інтернету, з якими я себе асоціюю.</p> <p>36. Люди, які стали популярними завдяки YouTube, викликають у мене захоплення.</p> <p>49. Єдине, що варте уваги в Інтернеті, – це онлайн-відеоігри.</p> <p>55. Найцікавіше для мене в Інтернеті – це переглядати відео на Youtube.</p>
10. Індикатор керованості	

Перевірка опитувальника *на ретестову надійність*. Нами було проведено порівняння показників попереднього та повторного дослідження цієї групи респондентів за допомогою U-критерію Манна-Вітні. Значимих відмінностей між двома замірами, які відбулися з інтервалом у шість місяців як за виділеними шкалами, так і за окремими пунктами методики, виявлено не було.

Висновки. Отже, проблема дослідження медіакультури як окремого аспекту дослідження інтернет-захопленості є досить новою в Україні. Діагностика рівня медіаграмотності як форми роботи з медіаповідомленнями в Інтернеті не дасть змоги скласти цілісне уявлення про те, на що варто звернути увагу в розробленні програм розвитку медіакультури таких підлітків. Вивчення медіакультури охоплює більше коло дослідницьких проблем з урахуванням мережевої реалізації підлітка в Інтернеті та тих процесів, що її супроводжують. Поряд із діагностикою продуктивного складника формування медіакультури нашим завданням стоїть вивчення активності непродуктивних механізмів: розвиваючи ефективні форми роботи з медіатекстами, варто розвивати здібності до виявлення деструктивних впливів мережі. Запропонований у публікації опитувальник, на нашу думку, відображає поставлені нами дослідницькі завдання та може виступати повноцінним інструментом дослідження соціально-психологічних механізмів формування медіакультури інтернет-захоплених підлітків.

Література:

1. Адаптований тест критичного мислення Л. Старкі. URL: <http://psydilab.univer.kharkov.ua/index.php/uk/rezultaty-raboty-2/128-razrabotka-modifikatsiya-i-adapt/test-kritichnogo-mislennya-l-starki/129-adaptirovannyj-test-kriticheskogo-myshleniya-l-starki> (дата звернення: 27.01.2019).
2. Акимов М.К. Психологическая диагностика : учеб. пособие. Санкт-Петербург : Питер, 2005. 304 с.
3. Бодалев А.А. Столин В.В. Аванесов В.С. Общая психодиагностика. Санкт-Петербург : Речь, 2000. 440 с.
4. Гуцин Ю.Ф., Смирнова Н.В. Оценка уровня развития критического мышления учащихся : сайт. URL: <http://psyhoinfo.ru/ocenka-urovnya-razvitiya-kriticheskogo-myshleniya-uchashchih-sya> (дата звернення: 18.10.2018).
5. Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни. Москва : Канон Прес-Ц, 2000. 304 с.
6. Іванків І.І. Моделі розвитку ідентичності підлітка в умовах кіберсоціалізації. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. К-ПНУ ім. Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН. 2016. Вип. 33. С. 194–205.
7. Карпов А.В. Рефлексивность как психическое свойство и методики её диагностики. *Психологический журнал*. 2003. Т. 24. № 5. С. 45–50.
8. Лучинкина А.И., Юдеева Т.В. Психологические аспекты девиантной интернет-социализации личности. *Научный альманах. Психологические науки*. 2015. № 8 (10). URL: <http://ucom.ru/doc/na.2015.08.1535.pdf> (дата звернення: 12.10.2017).
9. Череповська Н.Б. Візуальна медіакультури: розвиток критичного мислення і творчого сприйняття : методичні рекомендації. Київ : Міленіум, 2014. 116 с.
10. Найдьонова Л.А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу. : підручник для слухачів системи післядипломної педагогічної освіти. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2015. 244 с.
11. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога. Москва : Юрайт, 2014. 412 с.
12. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва, 2002. 339 с. С. 165.
13. Шнейдер Р. Психология и идентичности : учебник и практикум для бакалаврата и магистратуры. Москва : Юрайт, 2019. 328 с.
14. Череповська Н.Б. Візуальна медіакультури: розвиток критичного мислення і творчого сприйняття : методичні рекомендації. Київ : Міленіум, 2014. 116 с.
15. Watson Glaser Critical Thinking Appraisal. : сайт. URL: <https://www.assessmentday.co.uk/watson-glaser-critical-thinking.htm> (дата звернення: 20.10.2018).

Strilchuk O. V. The descriptive analysis of the authorial questionnaire “The research of socio-psychological mechanism of the Internet media culture forming” developing

The article is devoted to the description and justification of the questionnaire development procedure. The questionnaire is directed on the research of socio-psychological mechanisms of the internet addicted adolescences' media culture forming process. It were outlined the problems of media culture researching and were counted the main methods of media culture and media literacy. There was explained the main researching goal of the questionnaire development in the article. There were also described the main stages of questionnaire designing. The first step was based on the theoretical analysis of the methods and conceptual approaches where the action of highlighted mechanisms had been investigated. The second one was devoted to the selection of the appropriate criterions for the researching the socio-psychological mechanisms of media culture forming. The third step included matching the lexical units for the designing the questionnaire formulations considering the chosen criterion. There was grounded the theoretical validity of the methodological instrument,

---

we also explained its practical effectivity. It was described the conceptual model of the media culture parts and the groups of the socio-psychological mechanism which provide its functioning. Using the focus-group method we selected the empirical indicators which point the list of socio-psychological mechanisms that take place in the process of Internet media culture forming. It was presented the mechanisms which were considered to be as identified variable they were responsible for the high level of the media culture and were called productive ones. Those are such as reflection, critical perception, autonomy. The group of unproductive mechanisms was considered to be as proposed variable. They point to the low level of adolescents Internet media culture and included such mechanisms as reflexivity (automatically perception), impulsiveness, infection, following, suggestion, network identification, network interiorization. It was also done the detailed description of the variable's operationalization using the analogy with diagnostic methods which have been already existed and the other scientific researches. Then the appropriate lexical units were picked up to them. In the issue it was shown the procedure of the questionnaire approbation which took place in the Kyiv schools and reached 103 pupils the age of 11–15 years old. There were described the results of the factor analysis and was done a characteristic of the each created factor. There were demonstrated the results of the inner and the re-test validity checking. The whole list of the questions was presented according to the scales which laid in the questionnaire structure.

Key words: *socio-psychological mechanism of forming, diagnostic methods, authorial questionnaire, indicators, operationalization, validity of the research.*